

vall fonda, fonda], que parla de dues llebres que s'atipen d'herba fins que són abatudes per un caçador, però llavors s'adonen que encara són vives i fugen corrents. La moral de la història, però, només la vaig entendre passats els anys: la raó sols pot resistir en la desesperació i l'excés; necessita l'absurd per no sucumbir a la follia objectiva. Caldria que imitéssim aquell parell de llebres: quan sona el tret, caure com morts –reacció folla–, però després ens hauríem de recompondre i, si encara ens queda alè, fugir corrents. La força necessària per a la por i la força necessària per a la felicitat són el mateix: una obertura a l'experiència il·limitada, accentuada fins a la renúncia d'un mateix, en què l'abatut torna en si. ¿Com seria una felicitat que no es mesurés en la incommensurable tristor del que és? Car el curs del món s'ha trastocat. Qui té la precaució d'adaptar-s'hi es fa partícip de la follia, mentre que només l'excèntric podria resistir i contenir-la. Només ell podria reflexionar sobre l'aparença del desastre, la «irrealitat de la desesperació», i adonar-se no solament que encara és viu, sinó també que encara hi ha vida. L'astúcia de les llebres desmaiades no solament les redimeix a elles, sinó també al caçador, a qui furten la culpa.

129

Als peus del client — La indústria cultural afirma amb hipocresia que cal orientar-se als consumidors i donar-los el que volen. Amb tot, malgrat rebutjar amb insistència la insinuació que ella mateixa és un agent autònom i proclamar que les seves víctimes en són els jutges, el seu despotisme encobert supera tots els

excessos de l'art autònom. No és que la indústria cultural s'adapti a les reaccions dels clients, sinó que més aviat les estrafà. Els ensinistra comportant-se com si fos ella mateixa un client. Es podria sospitar que tot aquest *adjustment* –que, segons la indústria cultural, ella també obeeix– és ideologia, que les persones intenten adaptar-se més als altres i al conjunt [*das Ganze*] com més volen participar en el poder i fer fracassar la igualtat per mitjà d'una igualtat exagerada –el jurament que presten a la impotència social–. «La música escolta per l'oient» i el cinema practica, a l'escala del trust, aquell truc repulsiu d'alguns adults que, quan encolomen un regal a una criatura, li parlen a la manera com ells pensen que ella els parlaria, presentant-los el regal dubtós amb l'entusiasme que voldrien despertar en ella. La indústria cultural està feta a mida per provocar una regressió mimètica, per manipular els impulsos imitatius reprimits. Per fer-ho, segueix el mètode d'anticipar la imitació que en farà l'observador, i fer semblar que ja existeix l'aquiescència que vol provocar. Com més pot comptar efectivament amb aquesta aquiescència en un sistema estable, més fàcil li resulta, i, en lloc de produir-la, més aviat l'ha de repetir com un ritual. El seu producte no és pas un estímul, sinó un model per a maneres de reaccionar davant estímuls absents. És per això que en el cinema abunda la música entusiasta, la parla estafeta de la mainada, les picades d'ullet populars... Fins el primer pla de l'estrella sembla exclamar: «Que maco!» Amb aquest procediment la maquinària cultural s'acosta tant a l'espectador com un tren exprés filmat frontalment en un moment de màxima tensió. Totes les pel·lícules, però, tenen el to de la bruixa que peix les criatures que vol encantar o cruspír-se bo i dient aquestes paraules sinistres: «És bona la sopeta, ¿oi que la trobes bona?

Ja veuràs com se't posarà bé!». En l'àmbit de les arts fou Wagner qui inventà aquests encanteris de la vora del foc. En les seves obres és com si les intimitats lingüístiques i els condiments musicals es tastessin a si mateixos. Amb la pulsio confessional dels genis, Wagner demostrà tot aquest procediment en aquella escena de *L'anell dels nibelungs* en què Mime brinda el beuratge metzinós a Siegfried. Però ¿qui tallarà el cap a aquest monstre de cabellera rossa que fa tant de temps que jeu sota el til·ler?

130

Gris amb gris — A la cultura industrial no li fa cap favor la seva mala consciència. El seu esperit és tan objectiu que etziba un cop a la cara dels seus propis subjectes. Tots els seus agents n'estan al cas i miren de distanciar-se amb reserves mentals del desori que causen. Concedir que les pel·lícules difonen ideologies ja ha esdevingut, al seu torn, una ideologia difosa. Administrativament, aquesta ideologia s'integra en la diferenciació rígida entre les que són somieigs diürns sintètics, instruments per fugir de la vida quotidiana, «evasions», d'una banda, i els films benintencionats que estimulen un captament social correcte, que «transmeten un missatge», de l'altra. La subsumció prompta sota la categoria d'«evasió» o «missatge» expressa la falsedat d'ambdós gèneres. La burla de l'«evasió», la indignació estandarditzada davant la superficialitat d'aquestes pel·lícules, no és altra cosa que un miserable eco de l'*ethos* inveterat que bescanta el joc perquè no participa en la praxi imperant. Si les pel·lícules d'«evasió» desperten tanta repulsa no és pas perquè girin l'esquena a una existència esllanguida, sinó perquè no la hi

giren prou enèrgicament, perquè elles mateixes estan esllanguides, perquè les satisfaccions que fingeixen coincideixen amb l'ultratge de la realitat: la negació. Els somnis no tenen cap somni. Tal com els herois en Technicolor no permeten oblidar ni un instant que són persones normals i corrents, cares canòniques i famoses, inversions econòmiques, així mateix destaca de manera inconfusible, sota el vel fi d'una fantasia produïda esquemàticament, l'esquelet de l'ontologia cinematogràfica, tota la jerarquia de valors imposats, el cànon de les conductes indesitjables i de les modèliques. No hi ha res més pràctic que l'«evasió», res més íntimament lligat a l'activitat econòmica: ens duen lluny enllà només per inculcar-nos a la consciència, des de la distància, la llei de la vida empírica lliure de desviacions empíriques. Els films d'«evasió» són plens de «missatge». El «missatge», per la seva banda, sembla el contrari, perquè vol fugir de la fugida. Reïfica la resistència a la reïficació. Només cal sentir com els experts elogien una obra magnífica que, entre d'altres mèrits, també expressa conviccions, i com la lloen amb el mateix to amb què dirien que tal actriu a més de ser atractiva també té personalitat. Els executius bé podrien decidir en una reunió que, a més de tots els extres costosos de la pel·lícula, cal incloure-hi un ideal, com ara que «l'home sigui noble, altruista i bo».⁹⁶ Separat de la lògica immanent de la creació, de la cosa, l'ideal mateix es converteix en un element més dels que es guarden al magatzem d'*attrezzo*, i esdevé, doncs, palpable i nul alhora, una reforma que posa remei a situacions intolerables, una assistència social embellida. El seu tema preferit és la reincorporació a

96. Incipit del poema «Das Göttliche» [El diví], de Goethe.

la societat d'uns borratxos de qui envegen la miserable embriaguesa. Donant a entendre que, en una societat que s'endueix seguint unes lleis anònimes, amb bona voluntat n'hi ha prou per solucionar les coses, al capdavant defensen, malgrat els seus atacs honorables, la societat. Presenten una mena de front popular dels benpensants. L'esperit pràctic del «missatge», la demostració visible de com cal fer les coses, pacta amb el sistema ficcionant que un subjecte social total –que en l'actualitat no existeix com a tal– ho pot arreglar tot, que només cal reunir-se i posar-se d'acord sobre les arrels del problema. Dona bo de mostrar de què s'és capaç. El «missatge» esdevé així «evasió»: qui neteja a fons la casa on viu oblida sobre quin sòl fou construïda. L'autèntica «evasió» –l'aversió feta imatge contra el tot, fins en els seus constituents formals– es podria convertir en «missatge» sense pronunciar-lo, és més, s'hi convertiria gràcies a una ascesi tossuda davant un suggeriment d'aquesta mena.

131

El llop fa d'àvia — L'argument més poderós que els apologetes del cinema tenen a favor seu és el més tosc: que el consum és massiu. Segons ells, el cinema, el medi més potent de la indústria cultural, és un art popular. Diuen que la independència respecte a les normes de l'obra autònoma el deslliga de la responsabilitat estètica, els criteris de la qual resulten reaccionaris davant seu, tal com totes les intencions d'ennobrir-lo artísticament tenen de fet quelcom d'esbiaixat, falsament culte, formalment errat, un deix del producte d'importació per a

connaisseurs. Com més pretén ser art el cinema, més sembla d'oripell. Els seus protagonistes ho poden assenyalar i, com a crítics d'una interioritat esdevinguda *kitsch*, es poden creure, amb el seu *kitsch* cruament material, que són una avantguarda. Si trepitgem aquest territori, els trobarem, reforçats per l'experiència tècnica i la proximitat material, quasi irresistibles. ¿Que el cinema no és pas un art de masses, sinó que ha estat manipulat per enganyar les masses? Al mercat el que val són els desigs del públic; la producció col·lectiva del cinema en garanteix el caràcter col·lectiu; només un idealista pot suposar que els productors són una colla d'intrigants; la majoria no tenen gens de talent, ben cert, però allà on es trobin les habilitats adequades es podrà reeixir malgrat totes les limitacions del sistema. ¿Que el gust de les masses a què obeeix el cinema no és en realitat el de les masses, sinó que els ha estat imposat? És absurd dir que les masses tenen un gust diferent del que tenen, i l'art popular sempre ha estat un reflex dels poderosos. Seguint aquesta lògica, per donar forma a la voluntat general anònima no caldria atènyer-se a una audiència utòpica, sinó adaptar competentment la producció a les necessitats existents. ¿Que el cinema és ple de mentides, d'estereotips? Els estereotips són l'essència de l'art popular; si les rondalles coneixen el príncep salvador i el diable, el cinema coneix l'heroi i el bandarra; fins i tot la divisió bàrbara del món en bons i dolents és un element que el cinema comparteix amb les millors rondalles, que fan ballar la madrastra amb unes sabates de ferro roents fins a la mort.⁹⁷

97. Desenllaç de la versió de *La Blancaneu* dels germans Grimm.